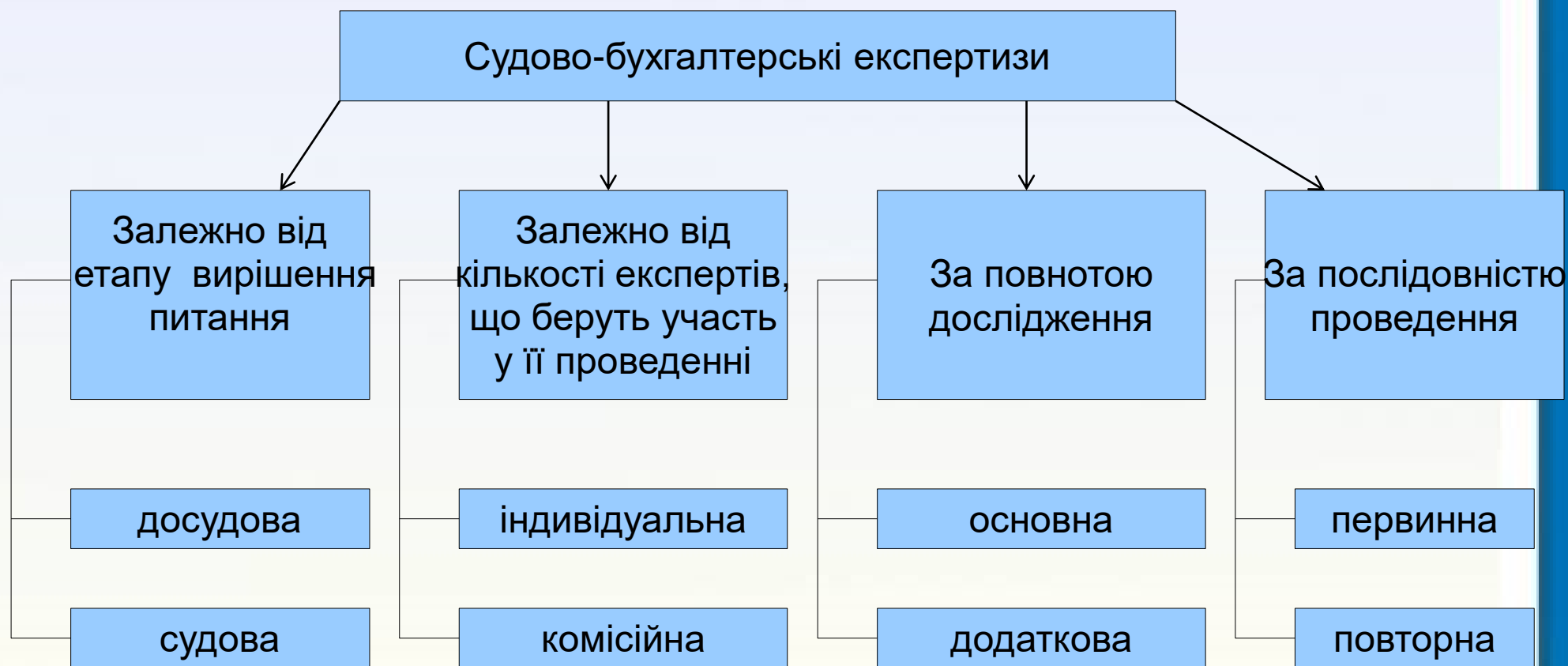

Тема 2. Теоретичні основи судово-бухгалтерської експертизи та порядок її проведення. Правове регулювання

- 1.Класифікація судово-бухгалтерської експертизи
- 2.Етапи проведення судово-бухгалтерської експертизи
3. Принципи судово-бухгалтерської експертизи

1. Класифікація судово-бухгалтерської експертизи

Залежно від етапу вирішення питання судово-бухгалтерські експертизи можуть бути:

- досудовими**, які призначаються органами слідства при зборі доказів за справою в досудовому порядку, тобто на стадії проведення попереднього(досудового) розслідування справи;
- судовими**, що призначаються судом під час судового розгляду справи, іст' якщо існує необхідність у спеціальних знаннях експерта-бухгалтера

Залежно від кількості експертів, залучених для проведення експертизи, судово-бухгалтерські експертизи можуть бути:

- індивідуальні** – експертизи при яких, дослідження проводяться одним експертом
- комісійні**- якщо в дослідженні приймають участь декілька експертів, які є фахівцями в одній галузі знань.

За повнотою дослідження судово-бухгалтерська експертиза поділяється:

основну – експертиза, яка повністю розв'язує поставлені перед нею слідчим (судом) питання за справою, яка розслідується або знаходиться на розгляді в суді

додаткову- експертиза, яка призначається для з'ясування неточностей, виявлених при оцінці результатів первинної експертизи.

Додаткова судово-бухгалтерська експертиза проводиться у випадках, якщо висновок експерта, який слідчий (суд) оцінює з точки зору всебічності, повноти та об'єктивності експертного дослідження, є не досить зрозумілим і повним. Додатковою також вважають експертизу, коли слідчий (суд) ставить перед експертом-бухгалтером нові питання, або обвинувачений дає пояснення, що мають суттєве значення для справи.

За послідовністю проведення судово-бухгалтерська експертиза може бути:

первинна- це експертиза, при проведенні якої об'єкт досліджується вперше

повторна- призначається з ініціативи суду або за клопотанням учасників процесу, якщо є сумніви у правильності висновку експерта й вони пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю або з тим, що висновок суперечить іншим матеріалам справи.

2. Етапи проведення судово-бухгалтерської експертизи

Підготовчий

Підбір і призначення експерта

Визначення завдання експертизи

Винесення постанови про призначення

Вивчення експертом-бухгалтером змісту завдань

Прийняття експ.-бухг.питань правоохоронних органів на проведення експертизи

Підбір нормативно-правових актів, які необхідно переглянути для проведення експертизи

Організаційно-методичний

Вивчення представлених на експертизу матеріалів

Розробка методики проведення експертизи

Складання плану-графіку проведення судово-бухгалтерської експертизи

Дослідний

Експертне дослідження питань, поставлених на розв'язання експерту-бухгалтеру

Узагальнення і оцінки результатів експертизи

Узагальнення результатів судово-бухгалтерської експертизи

Передача висновку слідчому(суду) та його оцінка

Підготовча стадія

Складається з чотирьох підстадій:

- **Призначення фахівця: експерта-бухгалтера.**

На даній стадії призначається кваліфікований у даній галузі фахівець-експерт. Права й обов'язки експерта визначені у другому розділі Закону України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р. №4038-XII. Судовими експертами з бухгалтерського обліку можуть бути фахівці державних спеціалізованих установ і відомчих служб, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань. Експерти повинні мати вищу освіту, пройти відповідну підготовку та атестацію як судові експерти бухгалтерського обліку. Не можуть залучатися до судово-бухгалтерської експертизи особи, визнані згідно законодавства недієздатними, або також особи, які мають судимість.

Крім того, враховуються, насамперед його неупередженість і незацікавленість у результатах експертизи, навички практичної діяльності, досвід та термін роботи на цій посаді, відгуки про нього інших юридичних осіб, у яких фахівець проводив експертизу.

- Складання завдання на проведення експертизи керівником експертної устнови. Завдання повинно передбачати причини та мету експертизи. Ставляться цілком конкретне завдання та конкретні питання, що мають бути вирішені під час проведення експертизи.

- Вивчення призначеним експертом-бухгалтером змісту завдання та постанови правоохоронних органів. Коли правоохоронні органи виносять завдання та постанову, експерт повинен конкретно та точно розібратися по суті справи, знати, що від нього вимагають.

- Підбір нормативно-правових актів з питань, які мають бути досліджені. Зрозуміло, що фахівець має опиратися лише на ті нормативно-правові акти, які регулюють дане питання і відкидати все неважливе.

Якщо отримані матеріали оформлені з порушеннями, які виключають можливість організації проведення експертизи (не надійшла постанова або ухвала про призначення експертизи, не надійшли об'єкти досліджень і т. ін.), керівник установи негайно повідомляє про це особу або орган, які призначали експертизу. Якщо особа або орган, які призначили експертизу, не вживають належних заходів для усунення цих перешкод керівник установи після закінчення одного місяці з дня відправлення зазначеного повідомлення повертає їм матеріали. Якщо експерт порушив клопотання про надання йому додаткових матеріалів, але протягом місяця не отримав відповіді, він має право письмово повідомити особу або орган, які призначили експертизу, про неможливість її проведення.

Організаційно-методична стадія

Організаційно-методична стадія включає:

- вивчення змісту і повноти матеріалів справи, поданих на експертизу;
- опрацювання методики проведення експертизи;
- складання календарного плану-графіка проведення судово-бухгалтерської експертизи(оскільки процесуальні норми передбачають строки розслідування кримінальних і цивільних справ правоохоронним органам)

Планування процесу проведення експертизи здійснюється безпосередньо в експертній установі, якій доручено проведення експертизи. Метою планування є організація роботи експертів.

Дослідна стадія

Передбачає виконання експертом-бухгалтером конкретних процедур, передбачених методикою дослідження, в тому числі з використанням ЕОМ, для одержання необхідної інформації щодо питань, поставлених перед судово-бухгалтерською експертизою.

Коло питань, які висвітлюються в процесі судово-бухгалтерської експертизи, визначається її завданнями, а саме:

- установлення документального обґрунтування нестачі або наявності лишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, а також розміру завданих матеріальних збитків за відповідний період часу і місце їх здійснення;
- установлення правильності документального оформлення операцій з приймання, зберігання, реалізації товарно-матеріальних цінностей і руху грошових коштів;
- визначення і підтвердження розміру матеріальних збитків, завданих посадовими і матеріально відповідальними особами в результаті навмисних корисливих правопорушень;
- установлення відповідності відображення в бухгалтерському обліку фінансово-господарських операцій вимогам чинних нормативних актів у бухгалтерському обліку і звітності;
- підтвердження виявлених недоліків у організації бухгалтерського обліку, звітності та контролю фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарської діяльності, які сприяли нанесенню матеріальних збитків;

- установлення обґрунтованості списання сировини, матеріалів, готової продукції, товарів;
- установлення правильності визначення оподаткованого прибутку (доходу) підприємств різних форм власності та обчислення розмірів податків;
- установлення причин, які сприяли навмисному зловживанню;
- установлення документального обґрунтування вимог позивача і заперечень відповідача в частині, що стосується вартості позову (зустрічного позову).

Перед експертом-бухгалтером можуть бути поставлені й інші завдання, виконання яких пов'язане з перевіркою додержання порядку ведення бухгалтерського обліку і звітності, складання балансів, записів у облікових регістрах бухгалтерського обліку тощо.

Стадія узагальнення, оцінки і реалізації результатів судово-бухгалтерської експертизи

Стадія узагальнення, оцінки і реалізації результатів судово-бухгалтерської експертизи включає два етапи:

- узагальнення результатів експертизи передбачає групування і систематизацію недоліків фінансово-господарської діяльності підприємства, які стали об'єктом бухгалтерської експертизи, за економічною однорідністю і хронологічною послідовністю, узагальнення результатів дослідження, складання експертного висновку, розроблення пропозицій із профілактики виявлених недоліків;
- реалізація результатів експертизи – це передання експертного висновку органу, який призначив експертизу; оцінка висновку експерта слідчим (судом); допит експерта на попередньому слідстві чи судовому розгляді.

Процес судово-бухгалтерської експертизи завершується оформленням дослідження у вигляді висновку експерта. Висновок складається на підставі дослідження усіх наданих експертові матеріалів у межах його компетенції. Висновок повинен детально, точно та об'єктивно відображати результати дослідження і підтверджуватися даними первинних документів, облікових реєстрів і звітності підприємств. Висновок експерта є доказом, тому він повинен бути чітким, коректним і зрозумілим для слідчого та всіх учасників судового процесу.

3. Принципи судово-бухгалтерської експертизи

Принцип законності- полягає в дотриманні експертом-бухгалтером і органами суду в своїй діяльності законодавства України.

Принцип незаконності- судового експерта полягає у тому, що при наданні висновку за результатами дослідження, експерт не може знаходитися в будь-якій залежності від органу або особи, що призначила експертизу, сторін та інших осіб, які зацікавлені в результатах справи. Експерт надає висновок на підставі результатів проведених досліджень відповідно до законодавства та своїх спеціальних знань. Незалежність судового експерта забезпечується:

- процесуальним порядком призначення

- юридичною відповідальністю експерта-бухгалтера за подання завідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків

- забороною втручатися будь-кому в проведення судово-бухгалтерської експертизи під загрозою передбаченої законом відповідальності

Принцип повноти полягає у виявленні та вивченні за документами всіх фактів, що мають значення для експертизи. Дотримання цього принципу дозволяє на підставі всіх виявлених фактів з'ясувати причини незадовільного стану об'єкта, що досліджується

Принцип об'єктивності передбачає, що експерт повинен дати об'єктивну оцінку досліджуваному об'єкту з документальним обґрунтуванням фактів, обов'язковим виявленням причин і зв'язків між ними